

Eric C. Eberlin – en bindestregs-dansker i breve og bøger

Af Poul Houe

Indledning

Hvad man end kan sige om den typiske emigrant fra Danmark til Amerika, så var han ikke borgmesterson fra Thisted med en ulykkelig kærlighed til kunst og digtning (og til en digter!). Han tog ikke til New York i 1920'erne for at hutle sig igennem som skiltemaler og dekoratør og nasse sig frem på sin charme og diverse veninders bekostning. Og han kom slet ikke tilbage til Europa og sit fædreland med held til at slå sig op som 1930'ernes store reklamesucces og udgiver af mandeblade – før succesen gik grassat og nedturen gennem damer og sprut og andet godt endte med et brag på et hotel i Køge i 1943.

Men sådan en emigrant – og returdansker – var altså Eric C. Eberlin, kendt i hjemlige litterære kredse siden 1980'erne fra Henrik Oldenburgs biografi over Jacob Paludan som den berømte forfatters ven og litterære medarbejder – bag (og en enkelt gang foran) kulisserne.¹ Historien om d'herrers komplicerede venskab og samarbejde er udførligt beskrevet af Oldenburg og skal kun parentetisk optage os her. Eberlins livshistorie som dansk-amerikansk emigrant tåler nemlig opmærksomhed for sin egen skyld, og at den rent sociologisk kan forefalde utypisk gør den ikke mindre tankevækkende.

Med sine udtalte men delvis uforløste artikulationsbehov og -vner bliver Eric Eberlin et særpræget vidne om emigrantens problematiske vilkår efter 1. verdenskrig – og i nogen grad om vilkårene i samtidens danske åndsmiljø, hvortil han søgte at knytte sin forfløjne skæbne. Hans eksempel gør det bl.a. muligt at iagttage samspelet mellem to problemkredse, en almen og en speciel, en fremmed og en hjemlig, en kulturel og en kunstnerisk, og at se hvordan de modsvarer eller tydeliggør hinanden. Der er træk i 1920'ernes kunstneriske klima der særligt træder frem på en international emigrationsbaggrund, og der er splittelser i denne baggrund der giver et særligt ekko i en hjemlig sammenhæng hvor misforhold mel-

lem udtryksbehov og udtryksevne er velkendte fænomener man bare helst taler udenom.

Nok ved vi fra Burton Skårdal² og mange andre at emigrantens hjerte er splittet, men det var jo bevisligt også årgangens der måtte snuble i starten i Fredensborg og omegn. Hvad vi om begge disse splittelser derimod dårligt ved, er nøjagtigt hvor og hvor dybt deres 'fault lines' går. Til at røbe det er emigrantlitteraturen ofte for underartikuleret, og den ekspresionistiske finlitteratur tilsvarende for overartikuleret. Eric Eberlin er på den ene side mere uhjælpeligt fanget i splittelsen end sit kulturelle bagland (eller forland) i Danmark, på den anden side mindre ubehjælpelig i sine udtryk for splittelsen end den dansk-amerikanske litterære kanon. I hans fremstilling har vi da en 'dissemiNation of a Danish National': det hjemlige kunstdiom udsat for en global spredningseffekt, og det allestedsnærværende emigrantdilemma accentueret med en udpræget national accent. Interferens mellem to forventningshorisonter.³

Det forholder sig endda så heldigt at udsigelsen af disse dobbeltheder befinder sig på flere niveauer. Dels i den samling noveller af Eberlin som Paludan efter hans død udgav med eget forord under titlen *Americana* i 1944. Dels i godt et halvthundrede Amerika-breve fra Eberlin til Paludan i sidstnævntes normalt utilgængelige brevsamling i Det Kgl. Bibliotek i København (Utilg. 728). Takket være en særlig tilladelse fra Jacob Paludans søn, Jens Jacob Paludan, til at gennemgå faderens arkivmateriale,⁴ er det mig muligt at underbygge min disseminations-hypotese om Eric Eberlin med både trykte og utrykte vidnesbyrd fra dennes hånd. Da et særligt problem i sammenhængen består i at bestemme den fulde rækkevidde af Eberlins emigrant-dilemmaer og at afgrænse dem fra hans mere personlige splittelser, bliver der afslutningsvis anledning til at inddrage hans to kriminalromaner, som udkom kort tid før og efter hans død. En hidtil uforsøgt diskussion af disses tematik og konfliktstof vil vise hvordan forfatterens personlighedstraumer rækker ud over hans Amerika-erfaringer og disponerer ham for at opleve emigranttilværelsen som en alment lutrende og plagsom skærsild.⁵

Amerikanoveller

I sit forord til Eberlins *Americana*-noveller beskriver Paludan hvordan vennens Amerika-oplevelser virkede på afstand i tid og rum. Hans iden-

tifikation med Amerika var oprindelig total og begejstret, men gav så efter for hjemve. Da denne ikke stilledes under et første besøg i hjemlandet, slog følelsen om i en kritik af det danske som først stilnede af da forfatteren for alvor vendte tilbage til Danmark. »Saadan begyndte Eberlins Udlændighedstid omsider at leve et uvilkaarligt Liv i ham og bede om en Opstandelse, idet alt det bitre og trivielle omskabte sig til en egen, ganske vist haard Romantik, og i denne Forvandling røber den modne Mand sin ubevidste Tilbedelse af sit Sinds mest levende Tid« (12). Resultatet staar at læse i »disse Noveller, hvor han i de Øjeblikke, da han var helt i Ro, fik nedfældet det stærkeste, han oplevede, Brydningen mellem den gamle og den ny Verden i en følsom Vandrers Hjerte« (13).

Paludan ved hvad han taler om, for også han var i Amerika og blev varigt præget deraf. Som jeg har forsøgt at vise i *Fra Amerika til Danmark. På rejse gennem Jacob Paludans ungdomsromaner* (1993), gik prægningen dybere end Paludan brød sig om, så han prøvede med alle midler at rationalisere, neutralisere eller på anden måde komme til rette med den, gøre en dyd af dens nødvendighed. Skridt for skridt kan man nu følge hans karakteristik af Eberlins noveller som en projektion af hans egen bestræbelse. Det lå lige for at se vennens udlændighedstid begynde at leve et *uvilkårligt liv og bede om en Opstandelse*, som den da også får idet *alt det bitre og trivielle omskabte sig til en ganske vist hård romantik*. Paludan ved at det volder besvær at blæse med mel i munden, og at der må gives køb både til højre og venstre for at få de uudrydelige amerikanske erfaringer bragt på plads på et tåleligt europæisk niveau. På den ene side må de retfærdiggøres som sindets trods alt *mest levende tid*, på den anden side må de transponeres over i *ro og modenhed*. Det er ingen simpel affære. Kun i udvalgte *øjeblikke* er forfatteren *helt i ro*, og selv hvor romantikken opleves, er den med sorg at melde *haard*. Man mærker kompromiset og den hårfine balancegang helt ud i slutcitattets sidste linje: »Brydningen mellem den gamle og den ny Verden i en følsom Vandrers Hjerte«.

Min pointe er at Paludan har tematiseret Eric Eberlins anliggende helt korrekt, men samtidig fordrejet det efter sit eget hoved og hjerte, måske endda i bedste overensstemmelse med Eberlins egen ønsketænkning. En nærlæsning af dennes noveller og breve afslører at den følsomme vanderer i realiteten er en ulægeligt splittet og i de fleste henseender ganske overfladisk kyniker og sentimentalist. Forfatteren var kort sagt en mand hvis hjerte ikke var stort nok til at rumme en harmonisk brydning mellem gammelt og nyt, men lige akkurat stort nok til at alternere rastløst mel-

lem disse modsætninger. Dette er ikke en dansker hvis sind er blevet udvidet til bristepunktet, men en dansk-amerikaner som er blevet sprængt i stumper af stykker af uforligelige erfaringer, og som kun med kunstige midler er i stand til at opretholde en vis facade og et vist helhedspræg.

Da selv facaden til sidst krakelerer, er det ikke blot den uhellige alliance mellem en moderne forretningsmandstype og en gammeldags kunstfotichist, mellem reklame- og mandebladsmanden og maler- og forfatteraspiranten Eric Eberlin, der blottes i al sin nøgenhed; det er også, omend mere indirekte, den anti-borgerlige ekspressionismes påfaldende borgerlige efterslæb. Men dertil er der tale om en blottelse af selve illusionen om et nationalt enhedspræg, som Eberlin efter fattig evne – og hans dannede ven Jacob Paludan med større talent – har søgt at opretholde, og som vi fremdeles giver kunstigt åndedræt. Realiteten er, som Noam Chomski for nylig har sagt, at »when you have national economies, you get national states. We now have an international economy and we're moving towards an international state – which means, finally, an international executive«. ⁶ Georg Henrik von Wright har endnu nyligere – og endnu tydeligere – sagt det samme med disse ord: »Vi bivåner *the withering away of the state*, statens bortdøen, i den forstand at de nationale politiske samfund er ved at blive opslugt af det globale teknosystem.« ⁷

Hvad et tilfælde som Eberlins da foregriber, selv i hans gode vens forsøg på at forskønne det, er et fundamentalt værdiskred, som siden er accelereret i den grad at forskønnelsen har måttet accelereres betænkeligt for at skjule det. Det nationale er splintret, eller splintrer sig selv, til drivtømmer. Modsat dem der blev derhjemme, eller dem der, som de fleste emigranter, kom ind i pseudonationalismens faste baner, var Eberlin (u)heldig nok til at ende usædvanlig kamæleonagtig og dog isoleret i det fremmede i en længere periode. Hans ufrivillige pendulfart mellem tilpasningsdygtighed og resistens gjorde begge disse bestræbelser så overfladiske og halvhjertede at en nutidig læser dårligt lades uberørt. Lad mig først illustrere det med et par henvisninger til noveller fra *Americana*.

I novellen »Lots Hustru« er dansk-amerikaneren Frank på vej tilbage til Europa på en længere visit med sin noget ældre, rigt gifte amerikanske veninde Ethel. Det hele er en splittet affære. Ethel's kærlighed til Frank er lige så skrøbeligt romantisk som den drøm om Europa de sammen, men på hver sin baggrund, søger opfyldt. Og når hun ender med at vende Europa ryggen er det mere end ægtemandens pression og hendes dårlige samvittighed over sønnen Junior der gør udslaget. Det er selve afstanden mellem den europæiske virkelighed og hendes illusioner derom. Til »Ka-

tedralerne, Rue de la Paix, Skotlands lyngklædte Heder, Kroerne i *merry old England* og Regnen, der en Aftenstund blidt falder over Avignon« (15) svarer virkeligheden i det lave og grå Le Havre, de plumpe franskmænd og hele den trøstesløse atmosfære af efterkrigstid og gravlugt i Europa.

Når Ethel trods sin oprindelige velvilje må sande at hendes kræsne verdensvaner gør det umuligt for denne verden at finde nåde for hendes blik, opfordrer Frank hende til at mindes det Amerika hun flygtede fra og indse at lykken dér ikke var stort bedre. »Du sagde altid, at Amerika trængte til at *lagres*, at det var for nyt, for plumpt og parvenuagtigt, at dine Landsmænds forcerede Tempo gjorde dig syg« (29). Men hvad der åbenbart gør Ethel endnu mere syg er Europas allestedsnærværende *historie*. »Det var, som hendes pragtfulde, amerikanske Vitalitet langsomt sivede ud af hende« (32). Eller med hendes egne ord: »Jeg er allright, Frank. Men jeg er færdig med Europa. Jeg vil hjem. Hjem til de levendes Land og hjem til Junior. Her har jeg en Fornemmelse, som var jeg levende begravet« (35). Novellen ender med at hun, som Amerikabåden glider ud af havnen, står »stiv som en Støtte ... og stirrede ind paa det Sted i Menneskevrimlen, hvor hun vidste, at han og Francois Villon [hendes efterladte hund] maatte være«. Men hun ser dem ikke!

Det interessante ved novellen, foruden dens mange træffende detaljer, er dens påvisning af hvor i de rejsendes bevidsthed den afgørende kulturgrænse går. Skønt den biografisk set må formodes at gå tværs igennem tekstens forfatter, har han ikke lagt den direkte ind i sit alter ego Frank eller blot i forholdet mellem denne og Ethel. Med al sin hældning mod Europa er Frank mest den upartiske tilskuer til Ethels kamp med sig selv, for i hende er det at kulturgrænsen går og anfægtes. Europa, som i hendes drøm var udfrielsen fra Amerika, leder i virkeligheden til hendes længsel efter Amerika.

Når Frank finder denne proces uigenkaldelig kan det derimod betyde to ting: enten en forbitret anklage over Ethels svaghed, eller en forbandelse af en kulturkløft så dyb at selv den elskeligste repræsentant fra den anden side må opgive at overskride den. Da skildringen af Ethel er overvejende sympatisk og hendes amerikanske særheder og idiosynkrasier mest fremstår som pittoreske, er den sidste tolkning nok den rimeligste. Men under alle omstændigheder må Frank, som selv kan se både Amerikas og Europas styrke og svaghed, samtidig indrømme at hans dobbeltsyn ikke er andre beskåret; hvad han har forliget er bevisligt uforligeligt i hans nærmeste. Tilmed aner man at hans forlig mellem det positive og

negative forudsætter at han ikke har noget dybtfølt forhold til hverken det ene eller det andet, hverken her eller hisset.

Stiv som en støtte og ude af stand til at fikserer sine følelsers genstand(e), selv hvor hun vidste de befandt sig i mængden, stod Ethel på båden. I en anden af Eberlins emigrantnoveller, »Hjemkomst«, ender hovedpersonen med et lignende indtryk – af damen over alle damer: »Det sidste, han saa var Frihedsgudinden. Med sine døde Kviejøjne saa hun fjernt og udeltagende ud i Luften. Fjernt stirrede hun mod dem der kom, og efter dem, der drog tilbage« (66). Så uformående og udeltagende kommunikerer der altså overhovedet hen over den kulturgrænse der officielt og ideologisk skulle være historiens mest passable. Det er den mest grundlæggende erfaring Eric Eberlin har gjort, og den mest værdifulde ingrediens i hans tekster.

I novellen »Falsk Foraar« står specielt kommunikationsløshedens sociale dimension i centrum. August er en dansk emigrant, bosat på et pensionat i New Yorks Chelsea-distrikt, som enten sover sig gennem sin ensomhed eller drømmer om Danmark. Som et insekt der klatrer op ad et strå blot for at falde ned hvor det bøjes, er August forgæves på vej op i tilværelsen. Først da en lige så ensom dansk pige dukker op i pensionatet oplever han en kortvarig lykke i denne by hvor »Skæbnens Storme hvirvlede Menneskene rundt som visne Blade ... Livet i New York var usikkert og ustabil ... Det gjaldt om at gribe til og holde fast, naar den lunefulde Lykke endelig rakte Haanden ud« (146). Men ikke længe var August – og novellens beslægtede skæbner – i paradiset. Titlen »Falsk Foraar« refererer til en vidunderlig Indian Summer på Manhattan som brat afløses af en vinterstorm og siden af en hel isnende og lykkeløs årstid.

Tilstanden er ikke meget bedre i novellen »Kiddet«, hvor 1. persons fortælleren er vendt tilbage til Bronx efter et længere fravær. Det er en bydel han kender som sine egne lommer og hvori han føler sig hjemme, vel at mærke »hvis man kan tale om et Hjem i denne Hjemløshedens hærgede Klippeørken« (161). Metroens toge skurrer, bilerne drøner, »alt var i kalejdoskopisk Bevægelse« (162) – alt på nær et træ midt i den infernalske benzinos og uro. Et ynkeligt træ, hvis løvfald efterhånden fejles op med »lasede Aviser, fedtede Iscrémehægere, Tyggegummi, Støv og Skarn« (ibid.). »I New York glemmes Navne hurtigt«, hedder det et sted (174), og novellen giver levende indtryk af *hvor* hurtigt identitet går tabt.

Amerikabreve

Nok er emigrantens erfaringer bearbejdet i disse *belles lettres*, men mere overfladisk og forudsigeligt end Paludan lovede i sit forord.⁸ I Eberlins regulære breve til Paludan er erfaringerne mindre bearbejdede – og mere hudløse. Nogle citater kan antyde hvad man her finder rå for usødet. Et tidligt brev fra New York, 10/1 1920 (»en mørk Dag«), rummer et billede af byen og dens sovende mennesker som tåler at stå alene men også at sammenlignes med både *Americanas* og Jacob Paludans stemningsbilleder af metropolen. 20/11 1920 følger så et brev hvori bybilledet knyttes direkte til Paludan og til Eberlin selv. Brevskriveren føler at »mærkelig og vilkaarlig er den Skæbne som leder vore Veje og forunderligt meningsløst synes det at vi nu er skyllet op paa disse to Pletter af Kloden med Hundrede af Miles imellem os – fjernt fra vort Land, som nu ligger midt mellem Sunde og Have, med Byger og taagevaad Blæst flygende hen over sig – hertil er vi altsaa ført ad blinde vilkaarlige Luner, kastede i Land som skibbrudne Mænd. Overbord og i Drift; – og endelig her i Hvile, med vidtaabne Veje foran os førende ud til al Verdens Havne med forjættelsesfulde Navne. – Nu sidder jeg her som en af de 7 Millioner Mennesker som danner denne myretueagtige kæmpemæssige Metropoli; er mit Vandresind nu faldet til Ro og min Drift mod fremmede Sted stilnet? New Yorks Støj koger mig i Øret, hele det feberjagende Tempo som er New Yorks dirrer i mig, jeg hører Avisdrengenes hæsbælsende Skraal, Lirerkasserne i de smalle brøndlignende Gader og Togene som kører Dag og Nat uden Ophør. – For hver ny Plet jeg kommer til føler jeg mig mere landflygtig. Altid fornemmer jeg at jeg er en Vandrer at jeg kun er en Efterkommer af hine [?] Horder som kaldes Vikingerne, bestandig glider mine Ønsker bort ud fra mig selv, den tunge Trang som jeg føler presse mig for Brystet bliver bestandig mere nagende«.

På den ene side føles al sammenhæng opløst i umenneskelige tilfældigheder, på den anden side føles en sammenhæng langt bagud i menneskets historie bestandig nærværende. På den ene side taler en række plagsomt sansede faktuelle vidnesbyrd, på den anden side et gennemgående poetisk-retorisk kling-klang. Af den første splittelse følger at individet her og nu ser sig selv som fortabt og ikke som sig selv, af den anden at dets forsøg på at besværges denne tingenes tilstand kun bekræfter den. Alt flyder. Det understreges med nye historiske evokationer og aktuelle tomhedsfølelser i et brev fra New York af 28/6 1922, hvor Eberlin forbereder sig på turen hjem i lokaltoget. »presset op imellem en Italiener og en Ne-

ger og vende Avisen med Tænderne korende i fuld Fart fra en Tomhed til en anden, uden at komme ud af Stedet, jeg mindes ofte den Dag da jeg skramlede Ombord i Skibet fattig som et Stenaldermenneske og stum indtil Lammelse, det synes mig at jeg var en helt anden Mand den Gang, jeg havde hele Fornemmelsen af dog at være levende den har jeg siden i sorgelig Grad mistet, og hvad værre er ser jeg ingen Ende paa denne idiotiske Tilværelse, da man jo som bekendt ikke kan tjene til sit Udkomme i Danmark, hvis man da ikke er Cand et eller andet eller Expressbud...«.

Ikke stilheden, men endnu værre: tomheden midt i larm og bevægelse, vider sig og klinger hos Eberlin. Det er den gennemgående spleen i hans Amerika-breve til Paludan. Den 1/7 1922 klager brevskriveren fra New York over »den Følelse af komplet Tomhed og Tørhed som efterhaanden har bemægtiget sig mig, og som truer med at forandre hele min egentlig ret lyse Disposition«; han er »ikke altid fortvivlet, dette kunde man holde ud, men snarere komplet ligegyldig med det hele ... Hele Tiden har jeg en Følelse som om det egentlig ikke ragede mig det mindste hvad der blev af mig, komplet Udslettelse vilde være en Velsignelse sammenlignet med denne Søvnngængertilværelse«. I et andet, udateret, brev føler han sig »som en gammel Mand, der for længst har givet alt Haab op, og nu stirrer tilbage ene med alle de svundne Haab«. Og i et tredje (New York, april 1922) udbryder han: »Ubarmhjertige Verden oh uendelige Mysterium. Jeg vidste jo ikke hvad jeg gjorde da jeg dømte mig selv til en venneløs Exil i mine bedste Aar«.

Mod al denne spleen ved han (New York 1/7 1922) kun at sætte drømmen om en altbesættende lidenskab, hvad han har følt »halvt i Drømme paa Grænsen mellem Søvn og vaagen Tilstand en Følelse som jeg ikke har været i Stand til at definere, men kun sandse som noget halvt uvirkeligt som en vældig Brusen gennem Sindet, en Anelse om Livets inderste halvt unaturlige Værdier«. Men den halvbevidste stemning og utopiske længsel forbliver ubearbejdet og forfalder derfor snart til drømme om en tur langs havet ved Hanstholm i Paludans våde og violinspillende selskab. Den slags udflugter forslår jo næppe langt, og i et udateret brev fra Viggo C. Eberlins Mail Order Book Shop i New York City hedder det da også barsk: »Tiderne er ad Helvede til, blot man kan faa Føden maa man jo være glad – og nu? ... jeg lever ikke, eksisterer knap – hvad skal Enden blive? ... Jeg føler mig som en gammel Mand, der for længst har givet alt Haab op, og nu stirrer tilbage ene med alle de svundne Haab«.

Selv med fradrag af forfatterens vanlige sentimentalitet er det påfaldende at hans overskridelse af kulturgrænsen igen er endt i *den blinde*

stirren. Hvorfor mon? Ja, hvad var det der drev overskridelsen i første omgang og som til sidst uvægerligt driver den ind i en blindgyde? I 1923 hedder det fra New York: »jeg vilde jo saa gerne være helstøbt, fuldkommen – jeg vilde at min Sjæl skulde være blank og skøn – som en af de fuldkomne Stenøkser De har set – noget fast og vægtigt, man kunde holde i Haanden, uden en Fejl, en Sprække – en fuldendt Flade, hvori Lyset spejlede sig, alt var skønt, Naturen, vort Venskab (...) Nok – Drømmeri – og nu NU«. Med den sidste linie røber Eberlin klart hvad hans meget følelses- og stemningsladede udtryksmåde længe har vakt mistanke om, nemlig at denne brevsriver har betydeligt lettere ved at give efter for øjeblikkets tilskyndelser end ved at samle sine indtryk i varige holdninger og faste former. At hans megen tale om ro og harmoni angiveligt er dyb, men i realiteten overfladisk (som ønsketænkning eller direkte løs snak), svarer til at hans mentale konstitution i betænkelig grad minder om den mentalitet han så stærkt kritiserer. Som den ufuldkomne ekspressionist blotter Eberlin ufrivilligt en grundskavank ved ekspressionisternes fuldkommenhedsdrøm.

Af samme årsager svinger hans syn på Amerika – og Danmark – længe så uberegneligt. I brevet af 1/7 1922 står der at »da Vorherre lavede Amerika var han i daarligt Humør, og begik et af sit Livs alvorligste Fejltagelser«, og i et udateret brev fra en ny adresse på 203 W 11 St. i New York er han »fuldstændig syg og ødelagt« i »dette forfærdelige Land«. Men fra adressen 116 W 80 taler han 31/8 (1925?) om New York som »Little Old New York«, mens til gengæld »Danmark synes mig i alt Fald foreløbigt et umuligt Land at leve i«. Hvilke uklare nationalitetsfølelser der her er tale om fremgår nok bedst af et brev fra New York 25/9 1925. I en fingeret dialog med Paludan medgiver Eberlin at han ligger med sin nationale identitet som han selv har redt, »men Danmark er Danmark og maa elskes paa Afstand [...] Amerika eller et hvilket som helst andet Sted er uden denne frygtelige *irriterende* Indflydelse som Danmark *maa* have paa os«. Det er i et brev fra Biarritz, Påskesøndag 1927, blevet til den tese at »dansk Væsen er opblæst Hovmod i syttende Potens« og i et andet fra Bordeaux 11/6 1927 til at han afskyr »den typisk danske Opblæsthed og Vigtighed«, men elsker dansk natur, ja »elsker den maaske meget mere, nemlig med den ulykkelige Elskers Ildhu«. Som tilkæmpet distance til Amerika kommer brevsriverens umage nationalfølelse endelig til udtryk i et udateret (og senere?) Poste Restante brev fra Cannes: »Amerika er nu saa fjernt, for første Gang i mit Liv ønsker jeg inderligt, at jeg aldrig mere skal sejle mod dets Kyster. Det er da Fremgang, ikke?«. Han

skriver at »alle de Følelser Vinteren og Amerika havde frosset til Istapper nu igen paa Europas Jord er tøet op og kræver deres Ret« og at »Frankrig er som en øm Moder saa mild og dulmende«.

Der er trods diverse stemningsskift efterhånden kommet så meget system i galskaben at man fornemmer grundlaget for den digtning over emigrant- og identitetsproblematikken som *Americana* gav prøver på. Af et brev fra Spången 29/7 1928 fremgår specielt tydeligt, hvad Paludan senere hævdede om novellerne, at en mere afklaret og balanceret holdning har indfundet sig hvad angår Amerikaskildringen, dens kompleksitet og repræsentativitet: »De fleste Skribenter, som beskæftiger sig med den ny Verdenskultur, Amerikanismen, er tilbøjelige til at tage vel overfladisk paa deres Emne. Chryslerbiler, Tyggegummi eller Jazz er jo ikke Amerikanismen, men kun dens synlige Resultater. Amerikanisme er en aandelig Indstilling, som ingen, maaske S. Lewis undtagen, tilfredsstillende har været i stand til at beskrive«. Glemte er tilsyneladende »det Tyranni og idiotiske Despoti som den amerikanske, saakaldte frigjorte Kvinde i de sidste Aar siden Krigens Ophør har udøvet over saavel den amerikanske Nation som over Humanity i det store og Hele«, eller mere fundamentalt at »Poesiens og Romantikens blaa Blomst, den findes ikke her, Kulden og Støjen har kvalt den« (brev fra New York, Washingtons Fødselsdag (22/2) 1922).

Men forfatterproblematikken har en mindre udadvendt, mere personlig og eksistentiel side, og at Eberlin forbinder denne med sin ulykkelige kærlighed til Danmark – og spørger Paludan om råd i slige skriveanliggender – er både mere væsentligt og mindre forbløffende end at han godt ved at han skal agte sig for at stereotypere den slemme amerikanisme. Ved flere lejligheder kommer han ind på denne introspektive side af sit udtryksbehov, således i et brev af 15/10 1925, hvori det hedder at han »pusler for Tiden med Ideen til en Bog der vil handle om Hjemlandsfølelsen og Længslen tilbage mod de glemte Dage, nu kan De jo se hvad De kan faa ud af den, den er selvfølgelig til Deres Disposition«. Fra Chicago 14/6 1926 skriver han videre at han tænker paa at »opgive en hæderlig Levevej som Skiltemaler for at blive Blækslynger«. Skulle det ske, »vilde mit første Emne vel blive en Bog om Emigranten og hans Sjæls Reaktion overfor de nye Forhold og Længslen efter de gamle; vi faar nu se, jeg er ganske klar over, at jeg har store tekniske Vanskeligheder at overvinde«.

Netop de fremstillingstekniske problemer diskuterer han nærmere et par måneder senere i et brev fra Cannes af 26/8 1926: »Om mit 'Forfat-

terskab' saa meget: Jeg kæmper med Sproget, som det synes mig Michel Angelo maa have kæmpet med den genstridige Naturblok, hvoraf han udmejslede sin David; jeg føler dybt for Mennesker, jeg ved (tror jeg da) hvorledes de handler, tænker, elsker og lider; men at klæde i Ord, hvad jeg har paa Hjærte; at faa mine Personer til at leve, leve, leve, forekommer mig til Tider fortvivlende vanskeligt. Var jeg dér, eller De her, tror jeg det vilde være en stor Hjælp, om jeg kunde drøfte disse Spørgsmaal med Dem. Men maaske maa man selv bære sine Tvivl; Kraft skal der blive til af den«.

Det er tankevækkende at Eberlin skelner så stærkt mellem en sproglig form og et førsprogligt indhold af tanker og følelser. Mens han kun parentetisk betvivler sit kundskab om menneskenes liv, nærer han den største tvivl om sine evner til at omsætte det til et liv i sproget. For ham at se er forfatterens problem et spørgsmål om at iklæde bestemte tanker og følelser den rette sproglige form. Derfor tror han også at en mere erfaren ordskrædder som Paludan vil kunne hjælpe ham med det rette sproglige snit, den rette verbale formgivning. Kun i en eftersætning antydes at selvprøvelsen måske er en bedre udvej af problemet – og at den sproglige formulering må strides frem af forfatteren selv. Eberlin er her på nippet til at forstå at den menneskelige dybde han hævder at kende og føle er selve kilden til dybde i sproget (og omvendt), og når han ikke drager konsekvensen af sin fornemmelse kan man mistænke at det er fordi den kunne berøve ham en vigtig illusion. For tænk hvis eksistentiel og sproglig sans var så forbundne som her antydes; så kunne problemerne med sproget jo betyde at forfatterens tro på sine følelsers dybde var den rene indbildning og at dermed et sidste halmstrå ville glide den plagede emigrant af hænde.

Disse dystre udsigter fortrænges forståeligt nok med en ren kaskade af fremstillingstekniske spørgsmål. I et andet brev fra Cannes, dateret 31/8 (samme år?): »Stil, Stil, Stil – hvorledes faar man Stil? er det Spørgsmaal der rider mig som en Natmare. Er det muligt at beskrive Livet i Skibsted (Thisted) og i New York hele Tiden holdende sig inden for samme Form? Næppe. Men er det gørligt at være rolig lyrisk beskrivende i den ene Halvdel af en Bog og intens futuristisk malende i den anden? Kunde man male Halvdelen af et Billede som David den anden Halvdel som Matisse? – Bør man sky [?] Ord, stilistiske Finesser og være klassisk simpel fortællende som Pontoppidan (by the way min landlord her ... kendte bl. m. a. Anatole France og fortalte mig at denne kun anvendte ca 700 ord alt i alt) eller burde man søge [?] at lappe sammen paa det udslidte misbrugte Sprog ved at anvende sjældne, mindre brugte Billeder, Ord og Sæt-

ningskonstruktioner.« Brevet slutter med en opfordring til Paludan om at besvare disse spørgsmål. Når Eberlin læste Paludans bøger var det ånden i dem der optog ham, men nu hvor han kæmper med sine egne forfatterambitioner er det de tekniske detaljer, helt ned til tegnsætningen, han følger vigtigst. Væk er den tidligere antydning af at kampen med udtryksproblemerne kunne være vejen ud af dem. I stedet hedder det fra Versailles 12/9 1926 at »min Bog – Herren bevare og beskytte mig – er lig en Labyrinth, jo mere jeg vandrer omkring i den, des vanskeligere synes det mig at finde dens Løsning og Udgang«.

Når forvirringen virker så total og der aldrig kom noget særligt ud af Eberlins skrivelser, har det igen at gøre med hans uvilje mod at se det kunstneriske som en helhed af teknik og eksistenstyding. Hans springen fra Herodes til Pilatus i litteratur- og kunsthistorien og hans sondring mellem en sjælens dybde han kan nå og en sproglig overflade der skræmmer ham, virker betænkeligt som beskyttelsesforanstaltninger egnede til at hindre ham i at se sjælens dybde stige op som blot og bar en overfladisk illusion. Forfatterens projekt er helt grundlæggende illusorisk, hvad han selv har fornemmet nok til at det hæmmer ham men ikke nok til at det gennembryder illusionen eller lader ham gennemskue den.

Han overskrider en kulturgrænse, men han gør det med en foruddiskonteret drøm om sit europæiske selv som lig i lasten. Den nye verdens anderledeshed ser han dårligt som andet end et middel til selvbekræftelse. Det er kulturimperialismens gamle brutale styrke forfaldet til individualismens mere moderne syge. 'DissemiNation of a Danish National' var i dette tilfælde tænkt som europæeren Eberlins fuldbyrdelse i Amerika, men endte som europæeren Eberlins opløsning i Amerika. Ja, som Amerikas tvivlsomme fuldbyrdelse i Eberlin. Sagt med et godt gammelt oversættelseslån, så kan man sagtens tage en dansker ud af Amerika, men ikke så let Amerika ud af en dansker!

To romaner omkring døden

Er dette facit af Eberlins interaktion med det fremmede, som den fremgang af hans emigrantbreve og emigrantnoveller, så mangler stadig opgørelsen over hans regnskab med sig selv. Den finder man bedst i hans to kriminalromaner fra 1943, *Døden gaar paa Varieté* og *Farvel von Falkenow*. Det interessante i vores sammenhæng er at se hvor meget af emi-

grantforfatterens forestillingsverden der præger hans holdning til verden iøvrigt. Man tør vove den påstand at var Eberlin en splittet emigrant i Amerika, så var han en ikke mindre splittet emigrant udenfor Amerika. Måske bragte han splittelsen med sig derover som en personlig disposition, og måske forstærkedes den generelt af at han var ude og bragte den med sig hjem igen. Men med al sandsynlighed dukker den så overbevisende op netop i en harmløs sammenhæng som hans to underholdningsromaner fordi den her kan gøre sig uimodståeligt gældende. Ikke blot er den ikke bevidst tematiseret, men de to romaner virker direkte skrevet som distraktioner fra splittelsens tematik. At den dette til trods har gennemslagskraft bekræfter at det er emigrationsteksternes forestillingsverden som romanerne mønstergyldigt repeterer og udfolder.⁹

Før vi indlader os på en tolkning af disse mønstre og deres betydning for den bindestregs-identitet der er kernen (eller fraværet) i Eberlins tilfælde, skal det betones at de decideret stoflige nyheder i romanerne vil blive forbigået i tavshed. Kun hvor deres særlige verden – og brogede miljøer og personer – er holdningsbærende, vil de blive undersøgt, og selv da vil komponenterne være lette at genkende ud fra forfatterens tidligere skrivelser. Nogen fordybelse af sin erkendelse nåede han næppe, men hvad han nåede til gengæld var at træde vande i den erkendelse han for længst havde nået – og at gøre det på en mere afslørende måde end i brevene og novellerne. Fordi han i sine romaner har det meste af sin opmærksomhed henvendt på elementært plot, drama og spænding, får hans mere sammensatte kulturelle og personlige traumer mulighed for at sætte sig mere uforstyrret igennem end det tidligere var muligt. Det er dette netværk af før- eller halvbevidste værditilkendegivelser der kan berige forståelsen af hans livtag med sine i øvrigt ikke utypiske personligheds- og kulturkonflikter.

Som nævnt til indledning er Henrik Oldenburg den første som efter Paludan selv har leveret en rimeligt fyldig karakteristik af Eric C. Eberlin som person og forfatter.¹⁰ Personkarakteristikken er det centrale hos Oldenburg, og da den i hovedtræk er holdbar og vi her er mere interesseret i forfatterkarakteristikken, må det være rimeligt som udgangspunkt blot at udtrække essensen af det portræt Oldenburg er nået frem til. Det viser os en charmerende levemand som var forvænt med succes og derfor sin egen værste fjende. En umættelig forbruger af kvinder og kunstige stimulanser som samtidig drømte om forløsende kunst og selvstændigheden. Det eneste den sammensatte mand manglede var helhed og fylde i sin holdning. Som hans livsappetit var ustillelig var hans kunstneriske

talent begrænset, og romantisk begejstring blev da let til uromantisk skuffelse. Af mangel på balance og koncentration var han både til fars for den ideelle fordring og den banale tilfredsstillelse. Mellem øjeblikksdyrkelse og selvødelæggelse, sentimentalitet og kynisme var der aldrig langt. Ude af stand til at være nogen eller noget bestemt i længere tid var Eberlin snart den ene, snart den anden, snart det ene, snart det andet. Som romantiker både uheldelig og umulig, en konstant distraktion eller fuldendt torso – og genstand for både beundring og skepsis, som det fremgik af Paludans forord til de amerikanske noveller.

Et sted i sit særlige kapitel om Eberlin citerer Oldenburg et selvportræt af denne hvori den rå og vulgære side af tilværelsen lokaliseres til New York og den øvrige amerikanske østkyst, hvor forfatteren i sin tid slog sine folder som reklamemand. Omvendt skildres Europa som oplevelsen af en øm moders favntag, og Danmark som det at komme i havn blandt søde og rare mennesker.¹¹ Igen den romantiske side af tilværelsen – i en noget banal fortolkning. Dikotomien i selvportrættet vil man nikke gendende til fra de tidligere citerede emigrantbreve og -noveller, og det vil man også til det sted hvor forfatteren griber sig selv i at henfalde til drømmeri: »Ikke mere Lyrik nu, Eberlin!« (jf. ovf. p. 110). Det var jo den slags – mere eller mindre velmente – selvkorrektioner der så hyppigt gjorde emigrantskriverierne holdning uafklaret. I Oldenburgs biografi, som netop skitseret, vil man hurtigt bemærke en lignende tvetungethed hos den biograferede, men også at biografien har lige så lidt forståelse at tilbyde, hvad gælder forfatterens indre modsigelser og drift mod forløsning, som de amerikanske tilværelsesbilleder. Hverken i Eberlins uadvendte kultursyn eller privatpersonlige selvskildring støder modsigelserne i hans livsholdning sammen på en særligt oplysende måde. Det gør de derimod hvor hans forfatterpersonlighed kan boltre sig i et miljø og en atmosfære efter hans eget hoved – og hvor det er kutyme at lægge låg eller slør over splittelsens tema. Det er sådan de to kriminalromaner fra 1943 giver Eric Eberlins holdningsproblemer frit løb; i dem kan man søge emigrantens dilemma i videste forstand!

Debutroman fra 1943

Om *Døden gaar paa Varieté* skrev Jacob Paludan i en anbefaling påtegnet korrektoren til forlæggeren at »jeg fandt Bogen ganske morsom og

hyggelig«. ¹² Sådan kan den sikkert også læses, og skønt den i det følgende skal tages anderledes alvorligt og en ganske uhyggelig forestillingsverden afdækkes, kan det ikke udelukkes at alvoren får sin overbevisningskraft af at kunne udfolde sig uforstyrret bag en så fordragelig og underholdende facade. Ja, ikke blot facaden er underholdende, bogens verden er underholdningens. Dens handlingsmæssige centrum er varieté Alcazar på Vesterbro i København, den myrdede etablisementets direktør Terny Jensen, og persongalleriet og samtlige mistænkte er folk med forbindelse til varietékongen og hans virksomhed. Også stemningen udspringer af denne sammenhæng; varietéens sangerinde – og den myrdedes sviger- og elskerinde – udtrykker med sin hæse stemme »hele Storbymens romantiske Melankoli« (10). Dertil kommer romanens stil, som med sine evindelige adjektivattributter nærmer sig om ikke det underholdende så den klichéform der udmærker mange af tidens såkaldte underholdningsromaner.

For en nærmere karakteristik af bogens verdensbillede og sproglige niveau behøver man ikke bekymre sig særligt om dens handling, men nok om at denne i meget foregår bag nedrullede mørklægningsgardiner. Spændingen ligger mindre i det der sker end den ligger mellem stemningerne omkring det – og ude i kulisserne. Bag facaden og udsmykningen er der kedsomhed og forfald, og til de få overfladiske højdepunkter svarer mange forsumpede lavpunkter. Gennemgående går blaserthed og kynisme i spænd, og man mærker forfatterens førstehåndskendskab til miljøet, men også de blandede følelser han nærer til det. Ved flere lejligheder går han mere under overfladen end krimigenren kræver, og kommer han kun delvis i dybden skyldes det nok at han fremdeles mest ubesværet bevæger sig på overfladen. Anderledes sagt er dette en mand som gerne vil virke troværdig i egne og andres øjne, men som i grunden er troløs og mest troværdig som sådan.

Både i handling og psykologi er spændingen knyttet til tre personer: den myrdede Terny Jensen, barndomsvennen Egon Hansen og romanens detektiv, kriminalkommisær Blusholm, også kaldet Blus. Kvindeskikkelserne fremstår som sekundære relieffer for mændene, specielt for Terny Jensen. Og den (alt for) oplagt mistænkte, forvandlingskunstneren med det ildevarslende navn Nemo (Omen, læst bagfra), er blot et vildspor for opdagerne: en fremmed fugl på godt og ondt som romanen benytter til at anslå racemæssige og politiske undertoner. Kriminaljournalisten og ungkarlen Bernhard Anker er derimod en ledelfigur med fin næse for begivenhedernes centrum og for kriminelle intriger. Både for-

tælleteknisk og på det personlige plan er denne biperson vigtig som kommissær Blusholms usvigelige ven og (halv)professionelle sparringspartner; hans tilstedeværelse under det meste af opklaringsarbejdet gør det muligt at sidebelyse Blusholm så denne kan fremstå både som vennens ideal og forfatterens eget.

Det er tydeligvis sit bedre jeg Eberlin har lagt ind i Blus, hvis detektiveiske intelligens og professionalisme er godt skjult under en jysk rævepels som mere opstyltede kolleger i små sko gang på gang fejlbedømmer.¹³ Den lune og trivelige mand kaldes et geni med benene på jorden, en rigtig dansk »Kærnekarl helt igennem« (115) med sans for bordets glæder og et godt glas øl, hvad der i forfatterens regi er tegn på fordragelighed og sund dømmekraft. Samtidig er han ægtemanden som både er lykkelig hjemme og sig selv når han er ude. Balancen i hans personlighed er så meget mere ideel som den vender lige så meget udad i praktisk handling som indad i medmenneskelig refleksion.

Den sidstnævnte har betydning for hele romanens filosofi og konfliktløsning – og for forfatterens forsøg på selvforståelse. Et sted hvor Blus gør sig tanker om livets omskiftelighed, taler han om dets »tragiske eller komiske Hændelser! Hvor var det sælsomt og tilfældigt altsammen! Eller havde alle Mennesker trods alt, hvad der syntes at tale imod det, dog en rød Traad vævet ind i deres Livs sammensatte Mønster?« (60 f). Det er specielt bemærkelsesværdigt at dette hele menneske kun med møje ser helhed i verden omkring sig. Under forhøret af Terny Jensens enke og svigerinde tænker han: »Hvor rige paa Anlæg for baade det gode og slette, det latterlige og ophøjede! Og irriteret over denne Spaltethed i sine egne Følelser« beslutter han at afbryde forhøret (90). Mod slutningen af romanen, hvor Blus (og Anker) efter så længe at have vandret i tåge og mørke omsider kan se lyset, ses det typisk i form af måneskin (166, 171 f) og stjernesvær fra en næsten skyfri himmel: »Klart funkede de evige Stjerner over deres Hoveder i det uendelige Univers, talende deres tavse, men manende Sprog om Formaalsløsheden ved de smaa ulykkelige Menneskekrybs Fimren i denne Jammerdal og al deres unyttige, men smertefulde Stræben« (167).

Kun i kosmos synes Eberlin i denne roman at kunne finde et hvilepunkt, højt hævet over menneskelivets kaos. I betragtning af at Blus er forfatterens egen kreation af et helt menneske, er karakteren påfaldende splittet – i sit syn på splittelsen omkring sig. Denne splittelse har forfatteren ikke kunnet udrydde, hverken med sin tilflugt til det kosmiske eller med sin tilsvarende pseudoæstetiske ophøjelse af detektivens person og

løsning til heltestatus. Dermed ikke sagt at livetaget med splittelsen er helt resultatløst. For nok er Blus splittet, men på en sådan måde at han kan omfatte begge splittelsens sider med forståelse. Anderledes end de ligeledes klargørende, men udeltagende stjerner på himlen kan han dertil tilbyde en *menneskelig* forståelse af romanens virkelighed – og dens morder! Før vi ser på splittelsen i denne – og i den han myrdede – kan der dog være grund til at færdiggøre beskrivelsen af de mange anstrengelser romanen har lagt i at forme den som opklarer mordet på en så harmonisk måde at hans opklaringsarbejde rækker ud over det kriminaltekniske og ind i et forsøg på at opklare menneskelivets kriminelt store modsigelsesfylde i almindelighed.

Specielt tankevækkende er de steder hvor romanen bekender værdimæssig kulør ved at stille Blus i kontrast til omgivelserne. Her træder forfatterens tvetydige holdning utvetydigt frem, ikke blot gennem direkte læserhenvendelser (117) og direkte vurderende forfatterkommentarer (118), men gennem en umiskendelig polarisering mellem den joviale danske ordensmagt og den kriminelle lavkastes væremåde. Hvor et højdepunkt for Blus er en fredelig pensionisttilværelse som lænestolsrejsende og hønseriejer (som Eberlin og Paludan), fremstår et lavpunkt i kliché-skildringen af cocainhandleren Sneuglen. En drink greb han »graadigt og med rystende Hænder førte til den savlende Mund ... Den gamle Mands Væseløjne flakkede fra højre til venstre, og i hans savlende Mund kom et par spidse Tandstumper til Syne. Han lignede en Rotte, der er presset op i et Hjørne ... Et uhyggeligt, slimet Smil kom til Syne om hans hængende Underlæbe, og med en hundsk Underdanighed bøjede han sig for Overmagten...« (123-24).

Når dyriske billeder og sammenligninger her formelig falder over hinanden og ubehjælpsomt repeteres, er det som led i forfatterens forsøg på at afsværge proletarisering og narkomani med en bekendelse til folkelig ro og balance som omfatter nydelse på en naturlig måde. Sådan nød Blus sit øl, og i en længere bodegaskildring finder man Blus's naturlige omgivelser eller den form for kultur som Eberlin selv drømte om – og forbandt med samværet med Paludan – men som han var for rastløs og udskøjende til selv at fastholde. I videre forstand kan bodegaskildringen læses som en flugt til indre ro fra den ydre verdens larm, måske til den gammeleuropæiske finkultur fra den nye verdens vulgaritet: »Ja, her var godt at være! Her herskede den livsalige, verdensfjerne Ro, som kun findes paa Bodegaer og i lærde Mænds Studereværelser. Her skrattede ingen Radio eller Damestemmer; det skarpe Lys dæmpedes ved at passere

igennem de blyndfattede Ruder, der som et fint sybaritisk Vink forestil-
lede unge, kaade Fauner og Satyrer, som mellem glødende Vinklaser
drak ædel Drue af store skaalformede Glas! ... Og det var Folk med den
rigtige Bodega-Kultur, som ikke drømte om at bryde Stedets Fredhellig-
hed med Raflespil eller højrøstet og profan Tale ... Men trods Stilheden
og det kolde Øl, der ikke blot læskede, men gød sig dulmende gennem
ham, vilde det ikke rigtig lykkes Blus at falde til. Fra Gaden trængte en
svag, durrende Lyd ind i Bodegaen og mindede ham om den besværlige
og fjendtlige Verden udenfor« (119).

Selv den mest villedede bekendelse til helheden i og omkring den go-
de Blus magter ikke at udrydde alle spor af splittelse (som endda ud-
sættes for ihærdig afstandtagen). Det er på denne baggrund forståeligt
at splittelsen gør sig endnu stærkere gældende i romanens andre ho-
vedpersoner. Som forfatteren lagde sit bedre jeg – eller sin drøm om et
sådant – ind i Blus, lagde han klart andre sider af sit væsen ind i den
damekære drukkenbolt Terny Jensen og den landflygtige kunstner og
cocainmisbruger Nemo. Især den førstes nostalgiske sentimentalitet og
kyniske afstumpethed bærer mindelser om Eberlins mindre heldige
træk, og kioskromanens klichésprog er for så vidt på sin plads som det
udgør en gennemsigtig fernis over disse konfliktmønstre. Er sproget ik-
ke noget troværdigt udtryk for personernes dybsind er det stadig et tro-
værdigt spejl for deres overfladiskhed. Nu og da tangerer skildringen
det parodierende – eller det parodiske! Hvilket er ikke altid let at af-
gøre, for selv om forfatteren skulle have taget sin opgave meget let,
kan hans letfærdighed godt få lethedens til at føles overbevisende som
udtryk for hans forfatterholdning. Gik hans splittelse ikke dybt, gik den
til gengæld vidt.

Endda så vidt at Terny Jensens hang til nostalgi slog afgørende over
i sin modsætning. Faktisk var han den eneste af tre ungdomsvenner fra
Nørrebro, som havde lovet hinanden at stå last og brast til døden dem
skilte, der magtede at trække sig selv op af nostalgis hængedynd og
brutalt slå sig frem til en fremtid med succes. Og faktisk var nostalgien
så dræbende at den af de tre der blev hængende i den måtte dræbe først
Terny for løfte- og troskabsbrud og siden sig selv af bar fortvivlelse.
Manden hedder Egon Hansen, og det ligger nært at se hans opgør med
Terny som led i Eric Eberlins opgør med sig selv. Hvis det holder stik
er opgøret uafsluttet. For afslører det på den ene side ikke den helhjer-
tede nostalgiker i Egon Hansens person som et menneske hvis sociale
traume er begyndelsen til enden for andres fremtid? Og afslører det på

den anden side ikke denne fremtid som så korrump og umenneskelig at den eneste der har anstændigheden i behold er den der ikke sælger sin sjæl til det nye men loyalt forsvarer det gamle imod det til sidste blodsdråbe?

Der er noget om begge dele, men ikke nok om nogen af dem til at overtrumfe den anden. Fortælleren er ikke blot splittet i sit selvopgør men i opgøret med denne splittelse. Det er begge sit livs sider han gør op med – Terny Jensen og Egon Hansen, forretningsmandssuccesen og den nostalgiske taber, den skuffende romantiker og den skuffede – og hvad er da tilbage? Der er, som vi har set, heltedyrkelsen af Blus, sanktioneret både af fortælleren og af kommissærens journalistiske ven. Men det til trods sidder en splittelse tilbage i bevidstheden. Om heltedyrkelsen kan man nemlig sige at den er nogenlunde så usund som den kroniske uskyld hvormed Janus dyrkede Tore i Rifbjergs første roman. I begge tilfælde viser fortællerne behov for at idealisere – og for at identificere sig med deres ideal af en suveræn og hel personlighed. I bund og grund en farlig disposition, enten den er central som i Rifbjergs tilfælde eller den, som i Eberlins krimi, blot er et moment i underholdningen, en ubehagelig krusning på overfladen. Også i dette værks verden har splittelsen dræbende omkostninger lige meget hvordan man vender den. Det er ikke tilfældigt når den sindsforvirrede Egon Hansen efter anholdelsen og tilståelsen siger: » – Terny ... Terny..... tilgiv mig, men...« (167).

Det er et afgørende *men* – også fordi det svarer til et stiltiende *men* i så mange af Eric Eberlins ytringer i Amerika-brevene og -novellerne. I romanen kommer det fra en mand som med en umulig handling og følelse har skilt sig definitivt ud fra verden her og nu og i al fremtid, og som er som emigrantens pant på den gamle verden: umulig at forlige med den nye men ligeså umulig at se bort fra hvis den nye skal få mening. En netop halvhjertet undskyldning for sig selv. Og en kilde til fortsat splittelse – selv i den hele Blus: »Han var selv et Bytte for modstridende Følelser: Tilfredshed over at Problemet var løst og dyb Medfølelse med den ulykkelige Egon Hansen« (168). Dette er den uudryddelige rest af splittelse – eller mangel på identitet? – som vel var personen Eberlins private problem men emigranten Eberlins kulturelle. Frem til den erkendelse at der ikke er nogen (ende)gyldig udvej af tilværelsens konflikter, men kun drømme om udveje, nåede altså forfatteren i sin første roman – kort før han begik selvmord med en veninde. Om hans død for egen hånd var en konsekvens af Terny Jensens for Egon Hansens på varieté Alcazar og af Egon Hansens for egen hånd senere vides ikke. Men i Eberlins anden

bog, som han ikke selv nåede at se i trykken,¹⁴ kan vi i hvert fald se hvilke litterære konsekvenser hans debut fik.

Posthum roman fra 1943

I *Farvel von Falkenow* er titelpersonen og generalkonsulen med det eberlinske mellemnavn Konrad en 64-årig herre med herremoral. I sin unge elskerinde finder han et smittende livsbegær som skal dyrkes og i sin staldknægt en plebejer- og proletarmentalitet som skal knægtes. Eros og vold har altid bekommet ham vel. Dels ligger det i familien, dels har det fået tilskud af hans egne erfaringer som guldgraver i sine unge dage i et sydamerikansk Eldorado. Over sine triumfer over venner som fjender har han sat et motto af Nietzsche som går ud på at det man selv kan tage skal man ikke lade sig give af andre; deres lykke er frit bytte (13).

Som titlen antyder må vi snart sige von Falkenow definitivt farvel. Ikke overraskende er det så småt med venner omkring ham at så godt som alle har et motiv til at myrde ham. Faktisk er den eneste der virker som hans ven den højesteretssagfører Domus der har gjort det! Roman-teknisk ligger denne løsning så nær at det skader spændingen, som til gengæld reddes af at morderens motiver stikker dybere i fortiden end de andre mistænkte. Heri ligger romanen på linie med sin forgænger. At kommissær Blusholm og hans ven Bernhard Anker går igen som opdagerteam, og bl.a. benytter samme trick med at udsende en fordækt pressemeddelelse som lokkemad under opdagelsesarbejdet (sml. *von Falkenow*, 173 og *Døden*, 142), er af mindre betydning end at morderen og den myrdede var forbundne på en måde som svarer til forholdet mellem Egon Hansen og Terny Jensen. I begge tilfælde er en amoralsk herskertype med glubske fremtidsvisioner omsider blevet for meget for en mindre dreven og beleven ven, som står i lydighedsforhold til herskeren men har flere moralske skrupler.

Ganske som vi så i debutromanen er der i *von Falkenow* tale om en splittet fortællerholdning til romanens splittede livsbillede. Da titelpersonen første gang formulerer sin Nietzscheske livsfilosofi, lader fortælleren os forstå at »Ordene lød underlig hule og klangløse, som de viftedes væk af en stærk Brise, der netop da løb gennem Parken og fik dens Løv til at rasle...« (13), og inden konsulens unge elskerinde har røbet sin ægt-hed bag maskens *femme fatale*, vurderes hun sådan for os: »Og intet af

alt dette klædte hende...« (17). Da fortælleren i begge tilfælde med tre redundante prikker forsøger at distancere os fra figurerne, er det ikke overflødig at betone at pointen på længere sigt er en anden. I pigens tilfælde den simple at hun får lejlighed til at kaste sløret og vise sig som et delvis uskyldigt offer for von Falkenows overmagt; ved bogens udgang er hun så godt som rehabiliteret – endda i så autoritativ en skikkelses øjne som Blusholms. I von Falkenows tilfælde er rehabiliteringen mere forbeholden og indirekte. Mest går den på at han var *karikaturen* af en optimisme som i mere ægte form kan være både stimulerende og værdifuld. Altså fældes karikaturen mod at vi bevidner hvordan adoptiv sønnen fra Eldorado forventes at redde dens undertrykte grundværdier – i et ægteskab med netop den faldnes elskerinde.

Dermed er den splittede forfatterholdning dog ikke ude af verden. Og så om von Falkenows morder får vi blandet besked. Umiddelbart kan mandens livshistorie ikke undgå at påkalde læserens sympati. Da han til sidst beder den forstående Blusholm om lov til at afslutte sin livstragedie med et selvmord, og følgelig befinder sig under jorde da hans onde ånd begravnes med hyklerisk maner på samme kirkegård, ja da er det ham, Domus, og ikke den onde ånd som Blusholm betænker med en buket blomster. På baggrund af von Falkenows kompromitterende optimisme synes der hold i Domus' pessimistiske vurdering at »vi er langt mere lydhøre for det Slettes Bud end det Godes!« (190).

Ordene genkalder en før citeret replik af Blusholm i debutromanen (se ovf. p. 117), og denne forbindelse til en pessimisme med større forbehold er ikke uden betydning. For selv om fortælleren i *von Falkenow* – på et mere aristokratisk plan end i debutromanen – giver pessimisten i sin roman ret til at udrydde optimismens ukrudt (endda med den rammeeffekt at von Falkenows famøse Nietzsche-ord fra begyndelsen (13) rives op af Domus mod slutningen (182)), er der også her grænser for hvor langt pessimismen tillades at gå, skønt de ikke altid er klart markerede. Bl.a. er Domus i sine ytringer så patetisk at det grænser til det selvhøjtidelige. Når han eksempelvis siger at »som Havgus vælter Tiden sig ind over os« (80), er det svært at afgøre om han med sin frase prøver at lægge et seriøst røgslør ud over sin kriminelle handling eller om han som talerør for forfatteren blot er et offer for dennes overfladiske hang til dybde. Man kunne også spørge om ordene falder så naturligt for Domus fordi de gør det for Eberlin, eller om det er Eberlins undtagelsesvise sans for ironisk distance der her benyttes til at foregribe Domus' afsløring for læseren?

Tvivlsspørgsmålene må ses i sammenhæng med at vi fra andre passa-

ger i romanen ved at udleveringen af en figur kan være både fed, som hvor fremstillingen gælder Blusholms kollega, den lokale politimester Bolt, og fantasidræbende overtydelig, som hvor der står: »Ja, du har vel Ret, sagde Journalisten med en Stemme, der udtrykte professionel Beklagelse af dette Faktum« (85). Her skorter det unægtelig på selvironiske forbehold, og med tanke på at Domus er langt mere bombastisk, selv efter at hans tilståelse er faldet og enhver tanke om et tilsigtet røgslør fra hans side må være forduftet, er det i hans tilfælde om muligt mindre rimeligt at tillægge forfatteren ironiske hensigter. Den samlede effekt af Blusholms sjældne lune og stilens almindelige svulst er hvad man kunne vente sig af Morten Korch, hvis han da ellers havde vovet sig ind i aristokratiet – i krimiens genre!

Inspiration eller byrde?

Hvad dette da viser er de omkostninger der er forbundet med at gøre sig af med von Falkenow og samtidig ophøje det han stod for – ved hjælp af den som fældede både ham og hans måde at stå for det på. Der er nok engang tale om et salomonisk løsningsforsøg fra Eric Eberlins side: en utopisk udvej af en umulig konflikt. Og det som skiller denne version fra debutromanens, og da især fra forfatterens tidligere forsøg,¹⁵ er ikke bare, som Paludan mente, forarbejdningens niveauet, men omkostningsniveauet, som er fulgt med i højden. Bortset fra visse tekniske transformationer er arten af både løsningsforsøg og omkostninger i romanerne i grunden den samme som i brevene og til dels novellerne fra Amerika.

Men en vækst i erkendelse er sket med Amerika og emigrantens kulturelle splittelse på større afstand. Aldrig før er konfliktens struktur og mønster fremstået så omsiggribende. I takt med den voksende historiske afstand er fulgt en øget fiktionisering, men forfatterens habile venstrehåndsarbejde har ikke kunnet dulme modsætningerne i den bindestreks eksistens hans fiktion omhandler. Bag populærromanens facade vidner et forværret kulturelt fordøjelsesbesvær tværtimod om hvor gennemgribende den skrives oprindelige konfliktoplevelser har været. Hverken tiden eller skrivarbejdet har kunnet læge sårene, som snarest virker kroniske.

Mens en større kunstner muligvis kunne have fået et sådant kultursammenstød til at slå rigtige ekspressionistiske gnister *eller* fået den grund-

læggende tomhedsoplevelse til at runge for alvor *eller* barslet med et helt tredje levedygtigt Janushoved, har den halvgjorte Eberlin vist sig lige akkurat talentfuld nok til at godtgøre hvilken overvældende opgave en kunstner med bindestregs-bevidsthed binder an med, hvad enten han løser den eller ej. Måske opstod opgaven i Eberlins private psyke, og måske kompliceredes den af hans emigrantår i Amerika i mellemkrigstiden. Men konsekvenserne af hans løsningsforsøg, som genfindes i så megen dansk og nordisk emigrantlitteratur, rækker ud over de oprindelige rammer og ind i en globaliseret fremtid hvor bindestregs-bevidsthed sandsynligvis vil blive reglen og ikke undtagelsen. Om Eberlins forsøg her vil virke som en overlæst byrde eller en frisk inspiration, kan kun tiden vise. Umiddelbart er hans model lidet opmuntrende og maner næppe til efterfølgelse. Snarere end at tjene til skræk og advarsel bør den dog kunne udfordre den som hellere fristes af en opgaves væsentlighed end ængstes for dens uløselighed.

Noter

1. Se især Henrik Oldenburg, *Jacob Paludan. Historien om et venskab* (1984).
2. Dorothy Burton Skårdal, *The Divided Heart. Scandinavian Immigrant Experience Through Literary Sources* (Oslo and Lincoln, NB 1971).
3. Begrebet Dissemination har jeg lånt fra Derrida via Homi K. Bhabha, *The Location of Culture* (London and New York 1994), 139, 148 og 166-67.
4. Med særligt henblik på min bog *Fra Amerika til Danmark. På rejse gennem Jacob Paludans ungdomsromaner* (Kbh. 1993).
5. Den mig bekendt eneste behandling af Eberlin som forfatter – ud over Oldenburgs sideportræt i Paludan-biografien – er kommet til min kundskab efter udfærdigelsen af denne studie. Det drejer sig om P. J. Snares korte artikel »Erik C. Eberlin« i *Pinkerton* nr. 50 (Januar 1994), 27-33, og den behandler udelukkende – og skitsemaæssigt – kriminalforfatteren.
6. *The Prosperous Few and the Restless Many* (1993), 7.
7. Udtalt under overskriften »Det hele skal blive meget værre« i en samtale med Karen Syberg i *Information* den 21. november 1994.
8. P. J. Snare har ret i at »den endelige, kunstneriske bearbejdning af det foreliggende råstof, der tæller litterært« ikke var Eberlins force. (Op. cit., 32).
9. Ved at læse dem i forlængelse af Oldenburgs bøger bemærker P. J. Snare (op. cit., 32 f) at »i begge(s) mordsager ligger motivet gemt i et bristet venskab. Det er den skuffede og svigtede part i forholdet, der – da alt er ude – i selvødelæggende desperation begår den endelige, uoprettelige handling...«. Det skal vist på en eller anden måde forstås som Eberlins reaktion på at Paludan efterhånden »slog ... bremserne« for venskabet i, men selv om så er tilfældet,

er der tale om en – snævert biografisk – læsning som ikke berører sigtet med nærværende mentalitets- og kulturanalyse.

10. Oldenburg op.cit., spec. 278-306.
11. Ibid., 284 f.
12. Ibid., 297.
13. P. J. Snare, hvis korte personkarakteristikker ikke er i strid med mine, ser kommissæren som en ærkedansk Mairret-figur (op. cit., 28).
14. P. J. Snare, op. cit., 27.
15. Foruden Eberlins egne konfliktløsningsforsøg kan nævnes at han sammen med Paludan i *Landet forude. Et Spil om Utopien* (1928) forsøgte sig med en beslægtet utopisk udvej på en fuldt så umulig konflikt. Se herom min artikel »Jacob Paludan og Eric Eberlins sceniske utopi« i *Edda* 94 (1994), 154-160.